

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ

PECULIARITIES OF FORENSIC EXAMINATIONS IN THE INVESTIGATION OF CORRUPTION OFFENSES AND OFFENSES RELATED TO CORRUPTION

Юсупов В.В., д.ю.н., професор,
провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем
криміналістичного забезпечення та судової експертології
Національна академія внутрішніх справ

У статті за допомогою статистичної інформації, даних міжнародної організації Transparency International проілюстровано окремі недоліки національних спеціалізованих судових і правоохоронних органів щодо запобігання і протидії корупції в Україні. Показано роль використання спеціальних знань в удосконаленні правозастосовної діяльності щодо боротьби з корупційними проявами. Наголошено на можливостях судових експертиз у підвищенні ефективності досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень щодо корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією. Досліджено особливості призначення і проведення судових експертиз під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією. Розглянуто особливості почеркознавчих експертиз, технічних експертиз документів, трасологічних експертиз (дактилоскопічних, цілого за частинами), експертиз зброї, товарознавчих експертиз, експертиз відео-звукзапису, експертиз матеріалів, речовин та виробів (дослідження радіоактивних матеріалів, спеціальних хімічних речовин). Визначено об'єкти, що надсилаються на такі експертизи, завдання експертних досліджень, типові питання, які вирішуються судовими експертами. При розгляді окремих судових експертиз у кримінальних провадженнях щодо корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, наведено конкретні запитання для вирішення судовим експертом. Звернуто увагу на збирання і підготовку порівняльних зразків для різних видів експертного дослідження. Наголошено на особливостях підготовки об'єктів підвищеної небезпеки для призначення експертизи зброї та експертизи радіоактивних матеріалів при розслідуванні протиправних дій з ними службових осіб з використанням свого службового становища. Розкрито сучасні можливості судових експертиз у кримінальних провадженнях про корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією. Зроблено висновок про типовий перелік судових експертиз, які призначаються під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, та сформовано рекомендацію щодо залучення спеціаліста відповідного профілю до відбору зразків для експертизи. Викладений у статті матеріал проілюстровано прикладами із слідчої і судової практики розслідування корупційних кримінальних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, що додатково сприяє правильному використанню уповноваженими особами спеціальних знань у формі проведення судових експертиз під час протидії корупції в Україні.

Ключові слова: корупція, корупційні кримінальні правопорушення, правопорушення, пов'язані з корупцією, судові експертизи, зразки для проведення експертизи.

In the article, with the help of statistics and data from the organization Transparency International, certain shortcomings of national specialized judicial and law enforcement agencies in preventing and countering corruption in Ukraine are illustrated. The role of using special knowledge in improving law enforcement activities in the fight against corruption is shown. The opportunities of forensic examinations in increasing the efficiency of pre-trial investigation and trial of criminal proceedings regarding corruption offenses and offenses related to corruption are emphasized. Peculiarities of the appointment and conduct of forensic examinations during the investigation of corruption criminal offenses and offenses related to corruption have been studied. The peculiarities of handwriting examinations, technical examinations of documents, trassological examinations (dactyloscopic, whole by parts), examinations of weapons, commodity examinations, examinations of video and sound recordings, examinations of materials, substances and products (research of radioactive materials, special chemicals) are considered. The objects sent for such examinations, tasks of expert research, typical questions that are solved by forensic experts are defined. When considering separate forensic examinations in criminal proceedings regarding corruption offenses and offenses related to corruption, specific questions are given for the solution to the forensic expert. Attention is drawn to the collection and preparation of comparative samples for various types of expert research. Emphasis is made on the peculiarities of preparation of high-risk facilities for the appointment of weapons examination and radioactive materials examination during the investigation of illegal actions made with them by officials using their official position. The modern capabilities of forensic examinations in criminal proceedings on corruption offenses and offenses related to corruption are revealed. A conclusion was made about the typical list of forensic examinations that are appointed during the investigation of corruption criminal offenses and offenses related to corruption, and a recommendation was made to involve a specialist of the appropriate profile in the selection of samples for examination. The material presented in the article is illustrated with examples from the investigative and judicial practice of investigating corruption criminal offenses and offenses related to corruption, which additionally contributes to the correct use by authorized persons of special knowledge in the form of conducting forensic examinations during the fight against corruption in Ukraine.

Key words: corruption, criminal corruption offenses, offenses related to corruption, forensic examinations, samples for examination.

Вступ. З 24 лютого 2022 року триває повномасштабне військове вторгнення росії в Україну. Важливими умовами збереження суверенітету держави і відновлення її територіальної цілісності є належна збройна відсіч зазіханням окупантів, забезпечення соціально-економічних основ і політичної стабільності в країні.

У цих умовах протидія корупції продовжує залишатися пріоритетним напрямом державної політики та спонукає до подальшого реформування органів кримінальної юстиції. В Україні реалізована низка рекомендацій міжнародних організацій щодо посилення правового, інституційного, фінансового і кадрового зміцнення антикорупційних структур, міжнародного співробітництва та покращення

взаємодії з міжнародними організаціями з метою більш ефективно протидії корупції.

Нині в Україні функціонують спеціалізовані антикорупційні судові і правоохоронні органи: Національне антикорупційне бюро, Спеціалізована антикорупційна прокуратура (далі – САП), Національне агентство із запобігання корупції (далі – НАЗК), Вищий спеціалізований антикорупційний суд. Однак за результатами діяльності цих інституцій суттєвих зрушень у протидії та запобіганні корупції не здобуто.

Зокрема, найпоширенішими корупційними кримінальними правопорушення в Україні у 2021 році були: зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК

України) – 3955 облікованих випадків; прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України) – 1566; пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України) – 1577 [1].

За даними НАЗК загальна кількість облікованих корупційних кримінальних правопорушень у 2020 році складала 7962. При цьому найпоширенішими порушеннями були: 4060 (51 %) – зловживання владою або службовим становищем; 1607 (20,2 %) – прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою; 1345 (16,9 %) – пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі. У 2020 році, порівняно з попереднім роком, зменшилась на 7 % кількість зловживань владою або службовим становищем; на 8 % – кримінальних правопорушень, передбачених ст. 368 КК України; водночас зросла на 20 % чисельність пропозицій, обіцянок або надання неправомірної вигоди службовій особі [2].

У 2021 році зросла кількість задокументованих пропозицій, обіцянок або надання неправомірної вигоди службовій особі, інші види корупційних кримінальних правопорушень залишаються поширеними, відсутня тенденція до їх зниження.

За даними міжнародної організації Transparency International, яка оприлюднила за 2021 рік щорічний світовий рейтинг Індексу сприйняття корупції в світі, Україна посіла 122-ге місце серед 180 країн. У звіті окреслені окремі причини розвитку корупції в нашій державі: рішення Конституційного Суду від 27.10.2020 року щодо звільнення від відповідальності за недостовірне декларування топ-посадовців, чиновників і суддів; зміни до антимонопольного законодавства з потенційними загрозами для бізнесу захищати свої права під час оскарження публічних закупівель; загальне зростання тиску на антикорупційну екосистему, у тому числі через тривалу відсутність постійних керівників в інституціях (обрання керівників САП та ін); відтермінування прийняття Антикорупційної стратегії у другому читанні тощо. [3]

Нині деякі з цих негативних чинників усунуто. У грудні 2020 року Кримінальний кодекс України доповнено нормами про кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією: декларування недостовірної інформації (ст. 366-2), неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ст. 366-3); 20 червня 2022 року прийнято Закон «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки», 28 липня поточного року керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури призначено Олександра Клименка.

Водночас, для досягнення високої ефективності у роботі спеціалізованих судових і правоохоронних органів у протидії корупції слід звернути уваги на удосконалення, покращення, оновлення, трансформацію таких чинників: професійний рівень суб'єктів протидії, механізми виявлення та документування корупційних правопорушень, взаємодія під час досудового розслідування, зокрема проведенні слідчих (розшукових) дій та використання спеціальних знань у доказуванні щодо корупційних діянь.

Неодмінною передумовою ефективного розслідування корупційних кримінальних правопорушень та подальшого судового розгляду є своєчасне і повне використання уповноваженими суб'єктами спеціальних знань у формі залучення у кримінальне провадження спеціалістів та призначення судових експертів.

Можливості судових експертиз у юридичних процесах, перелік типових запитань для них, вимоги до відібрання порівняльних зразків та об'єктів експертизи описано у довідниках, навчально-науковій літературі і нормативних документах [4; 5; 6; 7].

Водночас, під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень та правопорушень, пов'язаних

з корупцією, судові експертизи мають свою специфіку. Тому *метою статті* є дослідження особливостей судових експертиз у кримінальних провадженнях про корупційні правопорушення і правопорушення, пов'язані з корупцією.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо експертні дослідження, що призначаються у більшості випадків розслідування корупційних кримінальних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією (далі вживатиметься об'єднуюче словосполучення – корупційні кримінальні правопорушення).

Найчастіше об'єктами експертних досліджень у більшості корупційних кримінальних правопорушень є документи, які містять рукописні тексти. Вони досліджуються під час почеркознавчої експертизи і технічної експертизи документів.

Об'єктами *почеркознавчої експертизи* у відповідних провадженнях є документи, які є носіями доказової інформації і містять рукописні тексти, в яких закріплені думки певних осіб, насамперед, службових, окремі події або факти, пов'язані з діяльністю підприємств, установ, організацій.

До об'єктів почеркознавчих досліджень відносять рукописні тексти, змістовна сторона яких зафіксована за допомогою буквених (або) цифрових позначень; підписи, які відображають прізвище (ім'я, по-батькові) особи у вигляді букв (та) умовних письмових знаків та мають посвідчувальне призначення; короткі записи, зафіксовані за допомогою одного або декількох слів, зокрема, резолюція на документі виконана службовою особою тощо.

Наприклад, за фактом розслідування дій службових осіб селищної ради, які упродовж листопада-грудня 2017 року внесли завідомо неправдиві відомості до таблиці виходу на роботу Особи 1, проводилася почеркознавча експертиза. Об'єктами дослідження були документи, заповнені підозрюваними особами: таблиць виходу на роботу Особи 1, до якої застосовано адміністративне стягнення у вигляді громадських робіт від 30 листопада 2017 року; таблиць виходу на роботу Особи 1, до якої застосовано адміністративне стягнення у вигляді громадських робіт від 06 грудня 2017 року [8].

При цьому найбільш поширеним завданням, яке ставиться перед експертом-почеркознавцем, є ідентифікація виконавця тексту або підпису, встановлення факту виконання однією особою рукописних текстів у різних документах, або у його окремих фрагментах.

Почеркознавча експертиза може вирішувати завдання, пов'язані із встановленням умов виконання рукопису, стану особи. Такі почеркознавчі дослідження можуть мати місце у випадках, коли підозрювана особа стверджує, що підписувала документ у незвичних для себе умовах написання, або в інший період часу, аніж вказано у реєстраційному журналі обліку вихідних документів (що встановлюється за допомогою дослідження давнини виготовлення документа [9]).

Особливістю призначення почеркознавчих експертиз рукописних текстів є представлення експерту оригіналів документів. Для їх ефективного проведення слідчий зобов'язаний надати експерту максимально можливу кількість вільних, умовно-вільних та експериментальних зразків почерку (цифрових записів, підписів) осіб, які підлягають ідентифікації. У кваліфікованому відборі таких об'єктів може надати допомогу залучений в якості спеціаліста експерт-почеркознавець.

Технічна експертиза документів (далі – ТЕД) у кримінальних провадженнях про корупційні правопорушення має за мету визначення способу виготовлення документа, встановлення наявності у ньому змін та способів їх внесення, виявлення невидимих записів, а також ідентифікацію предметів і матеріалів, які використовувались при виготовленні документа або внесення до нього змін.

Наприклад, досудовим розслідуванням встановлено, що посадові особи на підставі підроблених документів, наданих ТОВ «ТЕР-ВІВ», оформили дозвіл на розроблення проекту землеустрою для обслуговування неіснуючої споруди для провадження підприємницької діяльності з реконструкцією під торгово-побутові офісні приміщення, з метою отримання неправомірної вигоди та передачі земельної ділянки у незаконну власність ТОВ «ТЕР-ВІВ». У справі технічної експертизою документів досліджувалися: 1. Технічний паспорт на будинок – споруду для підприємницької діяльності, реєстровий номер 00893 від 12.10.2018. 2. Технічний паспорт на будинок – споруду для підприємницької діяльності, реєстровий номер 00978 від 21.10.2019 [8].

Серед об'єктів ТЕД можна виділити: власне документи; пристосування для їх виготовлення або для внесення змін до раніше виготовлених документів; речовини для виготовлення документів або внесення змін до них.

Для розв'язання експертних завдань щодо документів, виготовлених за допомогою комп'ютерної техніки, які вилучені під час розслідування, ця техніка надається в комплекті (системний блок комп'ютера, інсталяційний диск з драйвером принтера або багатофункціонального пристрою, з'єднувальні та мережеві кабелі, принтер). До направлення комп'ютерної техніки на експертизу будь-яка робота на ній не дозволяється. Вирішення ідентифікаційних питань проводиться в межах комплексної комп'ютерно-технічної експертизи та технічної експертизи документів за наявності електронного оригіналу документа (файлу). Вилучення комп'ютерної техніки, її огляд мають проводитися за участю спеціаліста у галузі комп'ютерно-технічних досліджень [10].

У кримінальних провадженнях про корупційні правопорушення при підготовці матеріалів для направлення на ТЕД доцільно користуватися допомогою спеціалістів, зокрема, при відбиранні зразків для дослідження основи документів і матеріалів письма з метою встановлення підприємства-виготовлювача.

Вчинення більшості корупційних кримінальних правопорушень, як правило, супроводжується появою або зникненням у певному середовищі тих чи інших матеріальних об'єктів, порушенням їх первинного положення, місцезнаходження, стану, утворенням різноманітних слідів-відображень одних матеріальних об'єктів (слідують) в інших (слідосприймаючих). Такі сліди досліджуються під час проведення трасологічної експертизи.

Об'єктами трасологічної експертизи під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень можуть бути сліди людини – рук, ніг, зубів, губ, ділянок голови, нігтів, взуття, одягу (рукавичок) та об'єкти, що їх залишили; сліди знарядь, інструментів, механізмів та їх частин – на замках і замикаючих пристроях (сліди зламу), на контрольних пломбах (сліди пломбувальних пристроїв), виробих масового виробництва (сліди розпилу, розрубів, свердління, перекосу) та об'єкти, що їх залишили, а також частини монолітних об'єктів розділених механічним шляхом (уламки скла, частини розірваних документів, конвертів).

Трасологічні експертизи у кримінальних провадженнях про корупційні правопорушення, залежно від об'єктів, поділяються за такими підвидами досліджень: дослідження слідів людини; дослідження знарядь, агрегатів, інструментів і залишених ними слідів, ідентифікація цілого за частинами; криміналістичне дослідження транспортних засобів; дослідження ідентифікаційних номерів та рельєфних знаків [11, с. 41].

Серед досліджень слідів людини виокремлюються дактилоскопічні експертизи. Їх головним завданням є ідентифікація особи за слідами її рук, наприклад, на предметах неправомірної вигоди (грошах, інших матеріальних об'єктах).

Експертиза зброї може призначатись сторонами кримінального провадження у розслідуванні таких корупцій-

них кримінальних правопорушеннях, як: заволодіння вогнепальною зброєю, бойових припасів шляхом зловживання службовим становищем (ст. 262 КК України), а також викрадення, привласнення, вимагання зброї, бойових припасів, або заволодіння ними військовою службовою особою шляхом зловживанням службовим становищем (ст. 410 КК України).

Експертиза зброї поділяється на окремі підвиди: балістичне дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів до неї; балістичне дослідження слідів зброї, слідів пострілу та ситуаційних обставин пострілу; дослідження холодної зброї; дослідження зброї з некінетичним принципом ураження; дослідження гранатометів та ствольної артилерійської зброї; дослідження ракетно-реактивної зброї (як окремих видів дослідження зброї) [7].

До особливостей призначення експертизи зброї у кримінальних провадженнях про корупційні правопорушення слід віднести те, що:

1. Вогнепальна та інша зброя або конструктивно-подібні до неї вироби і боеприпаси повинні мати на упаковці або на прикріплених до них бирках індивідуальні позначки (найменування, кількість, місця виявлення).

2. Вогнепальну стрілецьку та іншу зброю, яка направляється на експертизу, необхідно розрядити. Якщо, розрядити її неможливо, то частини ударно-пускового механізму вогнепальної зброї приводяться в положення, яке унеможливує випадковий постріл. На упаковці виконуються попереджувальні написи.

3. Речові докази упаковуються окремо, при цьому повинен бути забезпечений захист їх від забруднення, пошкодження та взаємного контакту у процесі транспортування, а дульний зріз вогнепальної зброї закривається чистою білою тканиною і обв'язується.

4. Зброя та боеприпаси до неї надаються на експертизу органом (особою), який(яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), особисто або його(її) представником. Їх пересилка поштою не допускається. Для розрядження гранатометів, мінометів, гармат, вогнететів, реактивної, ракетної зброї повинні залучатися спеціалісти з відповідною підготовкою [11, с. 54–55].

До предмету корупційного кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 262 КК України, відносяться й радіоактивні матеріали. Кримінальна відповідальність настає за викрадення, привласнення, вимагання радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем. У таких кримінальних провадженнях призначається експертиза радіоактивних матеріалів.

У ст. 1 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» зазначено, що *радіоактивні матеріали* – це джерела іонізуючого випромінювання, ядерні матеріали та радіоактивні відходи [12]. Джерела іонізуючого випромінювання (далі – ДІВ) здатні до самовільного поділу, що супроводжується виділенням тепла, а також альфа-, бета і гама-випромінюванням.

Об'єктами експертного дослідження радіоізотопних ДІВ є радіоактивні матеріали та інші предмети, які зазнали впливу радіації, якщо кількість речовини та інтенсивність випромінювання здатні заподіяти шкоду здоров'ю людини та зразки-еталони, необхідні для проведення порівняльного ідентифікаційного дослідження.

Головною метою експертизи радіоактивних матеріалів, поряд з традиційними завданнями (дослідження фізико-хімічного стану: вага, колір, щільність та ін.), є ідентифікація та встановлення ізотопного складу вилученого ДІВ, сорту (α -, β -, γ -) та інтенсивності випромінювання, функціонального призначення, технологічної та географічної прив'язки, оцінки нанесеної матеріальної шкоди та ступеня радіоактивного зараження.

Особливостями призначення та проведення експертиз радіоактивних матеріалів є те, що дослідження цих

об'єктів можуть проводитися виключно в спеціалізованих установах. Однією з таких установ є Інститут ядерних досліджень Національної академії наук України.

Заслуговує на особливу увагу підготовчий етап призначення такої експертизи, в процесі якого слід суворо дотримуватись правил радіаційної безпеки під час транспортування та зберігання радіоактивних матеріалів. У таких випадках слідчий, який розслідує корупційне кримінальне правопорушення, зобов'язаний звернутись до спеціалістів відповідного профілю за технічною та методичною допомогою. При дослідженні радіоактивних матеріалів судовий експерт має забезпечити всі заходи безпеки, спрямовані на недопущення забруднення територій та радіоактивного опромінення (забруднення) інших доказів.

До оціночних експертиз відносять *товарознавчі експертизи*, які можуть призначатись при розслідуванні практично усіх корупційних кримінальних правопорушень, у яких необхідно визначити оціночну, ринкову, інвестиційну чи ліквідаційну вартість майна або товарної продукції (машин, обладнання, сировини та споживчих товарів).

Наприклад, 22 вересня 2018 р. майстер лісу державного лісництва Особа_1 здійснив незаконну порубку дерева породи дуб. Під час огляду слідів вчиненого злочину виявлено колоди дерева породи дуб у кількості 5 шт. Призначена у справі товарознавча експертиза дозволила встановити розмір заподіяної шкоди, а саме: «Ринкова вартість п'яти колод дерева породи дуб, що є дров'яною деревиною (технічною сировиною), загальним об'ємом 1,460 м³ (з урахуванням ПДВ) станом на 22.09.2018 могла становити 5645,41 грн» [8].

В окремих випадках призначення та проведення товарознавчої експертизи має певні особливості. Однією з таких особливостей є визначення часу її призначення, при цьому слідчому необхідно враховувати характер та обсяги об'єктів дослідження. Якщо вилучення товару відбулося у повному обсязі, однак експерту на дослідження направляється середня проба (зразок) від однорідної продукції (сипучої, рідкої чи в'язкої консистенції).

Окремою особливістю призначення товарознавчої експертизи є випадки, коли товарні об'єкти, які мають бути досліджені – відсутні. У цьому разі товарознавча експертиза проводиться за матеріалами кримінального провадження. Об'єктами експертизи стають надані у повному обсязі документи (рахунки фактури, товарно-транспортні накладні, технічні паспорти, копії протоколів допитів свідків та підозрюваних), у яких найбільш повно відображені відомості про товарні об'єкти.

Експертиза відео,- звукозапису призначається у тих випадках, коли необхідно встановити фактичні дані у справі, пов'язані з технікою та технологією виготовлення відеофонограми (фонограми), та дикторами, мовлення яких на ній зафіксовано. Так, доказами при розслідуванні прийняття пропозиції, обіцянки або одержання

неправомірної вигоди службовою особою, можуть бути відео-, звукозаписи, на яких зафіксовані розмови підозрюваних осіб, предметом яких є досягнення домовленості щодо одержання неправомірної вигоди.

Експертиза відео,- звукозапису складається з підвидів: технічного дослідження матеріалів та засобів відео,- звукозапису; дослідження диктора за фізичними параметрами усного мовлення, акустичних сигналів та середовищ; лінгвістичного дослідження усного мовлення. Нині розроблені методики досліджень цифрових фонограм та цифрової апаратури звукозапису з використанням програмного забезпечення «Фрактал», «Аватар-М» та «Сілентіум», що створені на основі найсучасніших інформаційних технологій, зокрема нейронних мереж глибокого навчання, тобто штучного інтелекту [13, с. 116].

Важливе значення для отримання позитивних результатів експертиз мають зразки фонограм мовлення. Високоякісні фонограми зразків мовлення можна отримати за дотримання певних технічних умов, зокрема: застосування відео- або звукозаписуючої апаратури високого класу з виносним мікрофоном, який направляється у бік диктора і розташовується на відстані не більше 0,5 м від нього; у кімнаті, де проводиться відбір зразків мовлення, не повинні бути сторонніх джерел звуку (шум працюючих механізмів, телефонні дзвінки тощо); зразки записують на носій, який не був у використанні [7].

До інших судових експертиз, які часто призначаються під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень, належить *експертиза матеріалів, речовин та виробів*, а саме її підвид – *експертиза спеціальних хімічних речовин*. Це експертне дослідження проводиться у більшості кримінальних проваджень за ст. 368 і 369 КК України [14, с. 418–419].

Висновки. Таким чином, під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень найчастіше призначаються: почеркознавчі; технічні експертизи документів; трасологічні експертизи (дактилоскопічні, цілого за частинами); експертизи зброї; товарознавчі; відео- звукозапису; матеріалів, речовин та виробів (експертизи радіоактивних матеріалів, експертизи спеціальних хімічних речовин). Наведений перелік експертиз не є вичерпним. Призначення конкретного виду експертного дослідження залежить від багатьох чинників – сфери діяльності установи, підприємства або закладу, в якому виявлені правопорушення, предмета посягання, конкретних його об'єктів, способу вчинення, слідової картини злочину, характеристик особи злочинця та потерпілого, інших обставин, що впливають на необхідність використання спеціальних знань експерта в тій чи іншій сфері. Для належної підготовки і якісного проведення судових експертиз у кримінальних провадженнях щодо корупційних правопорушень доцільно залучати спеціаліста відповідного профілю до відбору зразків для експертного дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єдиний звіт Офісу Генерального прокурора про кримінальні правопорушення за січень – грудень 2021 року. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 12.09.2022).
2. Звіт антикорупційної діяльності 2020: НАЗК презентувало Уряду проект Національної доповіді. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/zvit-antikoruptsijnoyi-diyalnosti-2020-nazk-prezentovalo-uryadu-projekt-natsionalnoi-dopovidi/> (дата звернення: 12.09.2022).
3. Індекс сприйняття корупції – 2021: *Transparency International Ukraine*: [сайт]. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-sprinyattya-koruptsiyi-2021/> (дата звернення: 12.09.2022).
4. Судові експертизи в процесуальному праві України: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2021. Вип. 2. 276 с.
5. Судова експертологія: підруч. для підгот. здобувачів освіт. ступеня «магістр» за спец. 081 «Право» та 262 «Правоохоронна діяльність» / В.М. Тертишник, В.В. Варава, О.В. Сачко; за заг. ред. В.М. Тертишника. Харків: Право, 2021. 280 с.
6. Експертизи в судочинстві України: навч.-практ. посіб. / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, І.В. Гори. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 504 с.
7. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.98 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 12.09.2022).
8. Єдиний держаний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 12.09.2022).
9. Ковальов К.М. Визначення давності виготовлення документа: історичний аспект і сучасні тенденції. *Криміналістичний вісник*. 2021. № 1 (35). С. 19–37. DOI: 10.37025/1992-4437/2021-35-1-19

10. Теплицький Б.Б. Сучасні можливості судових експертиз під час розслідування злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 2 (22). С. 30–37. DOI: 10.33270/04212202.30
11. Призначення судових експертиз у кримінальних провадженнях про корупційні правопорушення [Текст]: метод. рек. / О.М. Шрамко, В.В. Юсупов, Ю.О. Пілюков, А.А. Саковський. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. 101 с.
12. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 8 лютого 1995 року № 39/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.09.2022).
13. Рибальський О., Соловйов В., Журавель В. Новий інструментарій проведення фоноскопичної експертизи. *Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 20 квітня 2022 р. / упоряд.: Євген Письменський. Київ – Львів – Дніпро, 2022. С. 116–118.
14. Таркан О.М. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3/2020. С. 416–419. DOI: 10.32782/2524-0374/2020-3/101